

Érdekes barlangok leírása

Adalék a Föld fizikai történetéhez

Kiadta

Dr. Rosenmüller és Dr. Tilesius

császári udvari tanácsos

Második kötet.

Hat rézmetszettel.

Leipzig

Breitkopf und Härtel

1805.

A magyarországi Actelegi barlangról nem messze Kassától, a Sziliczai jégbarlangról és a Pribilinától nem messze levő Demanovo-barlangról

(Ide tartozik az első tábla, mely Townson úr ábráját tartalmazza a Sziliczai jégbarlang bejáratáról.)

Már barlangleírásunk előző kötetében említettünk (a 277. oldalon 47. sz. alatt) a híres magyarországi Sziliczai jégbarlangot. Mivel akkor csak a két régebbi forrást, nevezetesen a Hamburgisches Magazin 1749, 4. kötet, 60. oldal, és a Philosophical Transactions 452. sz. Art. 5. tudtuk felhasználni, és azóta tárgyunkban folytatott tanulmányozás alapján a híres angol természettudós, Townson úr tanulságos útleírása Magyarországról*) kezünkbe került, amely tárgyunkat sokkal részletesebben, a jégbarlang bejáratát ábrázolja, és ezen felül két másik barlangot leír; így kötelességünknek érezzük a szükségeseket itt pótolni és az olvasókkal közölni:

"1793. július 12-én, szombaton," meséli Townson úr, (Trav. from Caschau to Rosenau említett művének 311-317. oldalán) "elhagytam Kassát, letértem azonban az egyenes útról, mely a kárpáti hegyek felé vezet, és nyugati irányba fordultam, mivel néhány természettudós férfi Kassán arról biztosított, hogy Kassától egy napi járásra két nagy barlangot fogok találni, melyek meglátogatása nem hagyható el, mert mindkettő különböző okokból rendkívül érdekes. Az egyik, mint mondták, azon különleges jelenség miatt, miszerint a forró nyáron a benne található víz megfagy, télen viszont a benne található jég újból felolvad, érdemes a megtekintésre, a másik viszont hatalmas nagysága miatt érdekes, mely 8 nap alatt is alig járható be.

Nem messze Kassától arra a helyre értem, ahol a *Cornus fossilis Walleri*-t fejtettem. Csecs-nél, ahol lovakat váltottam, az út a hegyekbe kezdett felhúzni, és itt alkalmam nyílt ezek kőzetfajtaikat megfigyelni.

A környék itt messze kellemesebb, mint korábban volt. Nagyobb részét gabonaföldekből állt, melyeken sok indiai búzát termeltek. Időben érkeztem Nádaskára, ahol Giulais grófnő székelt, akihez be voltam ajánlva. A hegyek ezen a környéken nagyon magasak lettek, és rétegek és kőületek nélküli tömött mészkőből állnak, de nagyon repedezettek, lyukakkal teliek (ful of holes), melyek közül néhány olyan mély és egyben olyan kerek volt, mintha mesterségesen lett volna a sziklába fúrva.

Nem számítva a jó fogadtatást, melyben Nádaskán a grófnőnél részesültem, az este véletlen és kellemetlen körülmény fárasztó módon, ugyanis nem sokkal utánam érkezett a kastélyba egy durva és sötét zelóta (csuhás), hogy a következő reggel itt misét tartson, aki nem engedte meg a családnak, hogy este egyen, jöllehet magától nem vonta meg a jóllakást. Mind az idős grófnő, mind a fiatal grófnő, az unokahúga, aki igen művelt lány volt, és nagyon jól beszélt franciául, érkeztemkor éppen asztalhoz készültek ülni, ahova engem mindjárt meghívtak, amint azonban a csuhás megérkezett, távozniuk és koplalniuk kellett. Még az asztaltársaságban sem vehettek részt. Én a csuhás szemében borzalmas tüske voltam, mert a vacsorát, melyet ő szívesebben vett volna egyedül magához, élvezettel fogyasztottam el mellette. Mivel a csuhás jelenlétével a társasági együttléte megzavarta, vacsora után mindjárt nyugovóra tértem. Másnap reggel időben keltem, hogy a barlangokat meglátogassam. Ma gyalog mentem a szándékolt hegyláncon, itt-ott mutatkozott némi rétegzett mészkő vagy úgynevezett mészpala, de a leggyakoribb a tömött mészkő maradt, ami ezen a tájon előfordult. Körülbelül a Nádaskáról Actelegre vezető út felénél a lovakat ökrökre kellett cserélnem, mert itt a hegyek olyan

*) Travels in Hungary, with a short account of Vienna in the Year 1793 by Robert Townson I.. S. Edinb. etc. illustrated with a map and sixteen other Copper-plates. London. 4. printed for J. G. and J. Robinson. Paternoster-Raw. 1797

meredekké váltak, hogy a lovak felmondták a szolgálatot és nem tudtak tovább menni, sajnos azonban a szarvasmarhapósta, melynek engem, de méginkább csomagjaimat kellett húznia, oly rendkívül lassan haladt előre, hogy számomra az idő elviselhetetlenül hosszúvá nyúlt, és a lassú járástól nagyon elúnt voltam, amikor körülbelül 1 órakor Acteleg faluba érkeztünk. Szállást a falu református lelkészénél vettem, aki sem németül, még kevésbé angolul vagy franciául, hanem csak magyarul és latinul értett. Noha vasárnap volt, és a falu lakosai kálvinisták, mégis táncoltak és vigadtak. Az elfogyasztott étkezés után kalauzt szereztem, és kíséretében még délután a barlangba mentem, és pedig azzal a kitüntetett szándékkal, hogy Magyarország ezen részének átlagos hőmérsékletét meghatározom.

A. A magyarországi Acteleg falunál levő nagy barlangról

Árnyékban a hőmérséklet a barlang előtt 15° Reaumur. Beljebb a barlangban folyóvizet találtam, ennek hőmérsékletét ugyancsak megvizsgáltam, ami csak 7° -ot ért el. A barlangban a levegő valamivel melegebb volt, a termométer $1/2$ fokkal emelkedett, amikor azt a sziklafalhoz állítottam. Ha elfogadjuk, hogy ez a víz egészen, vagy csak részben hóolvadékként a mély sziklahasadékokból származó volt; úgy bizonytalanságban maradna minden feltételezésre irányuló kísérlet, vagy a hideg a hőanyag hiányától származik, melyet a vastag és átnemeresztő sziklatömeg visszatartott.

Amint a hőmérőt egy óra hosszat ott hagytam, ahová állítottam, biztos lehettem abban, hogy a barlangi közeg helyes hőmérsékletét fogja megadni, különösen, hogy az üveggolyója kicsi és gyenge volt. A falu forrása 8° . Noha a fent említett megjegyzések különbözőségük folytán kevésbé döntőek, mégis egyeznek azokkal, melyeket Haquet úr a bartfeldi ásványvizetről közölt. Ezekről a vizekről ugyanis azt mondja: "Kora reggeli 6 órakor a víz 10° fok Reaumur-rel volt hidegebb az atmoszféránál, amely akkor 16° volt, azaz egy fokkal hidegebb, mint ennek a barlangnak a vize. Bartfeld persze $1/2$ szélességi fokkal északabbra, és magasabb környéken fekszik.

Másnap reggel barlangi utamat újból megismételtem, hogy megkísérlejem, milyen mélyre tudom követni, és egyben hőmérővel folytatott kísérleteimet folytatni, melyet azonban véletlenül elfelejtettem magammal hozni. Ezért mindjárt a leírással folytatom. Ez a barlang néhány mérfölddel a d o m b o k alá nyúlik, és olyan nagyságot ér el, hogy több napra lenne szükség végigjárásához. Bejárata egy meredek lejtő mélyén található, melyet egy mintegy 150 láb magas, keleti- és nyugati irányban húzódó tömött mészkőszikla képez, és pedig ennek nyugati részén. A barlang bejáratának torka körülbelül 2 yard (vagy 3 rőf) széles, de ugyanakkor olyan alacsony, hogy nagyon meg kellett hajolnom, amikor keresztül akartam hatolni, vagy még inkább kúszni. A bejárat után alig néhány lépést előrehatolva, jelentős boltozatú és magasságú barlangban találtam magam, egy széles és magas teremben, melyből több járat nyílt, amelyek ismét más járatokkal voltak kapcsolatban, ezek némelyike egymás fölött is haladt. Néhány helyen folyóvizek jelentős patakjai, kőhalmok, sziklatömegek, a mennyezetről lehullott kőtömbök és törmelék is található. Vezetőm egy lyukhoz vezetett, mely egy kovácskürtőhöz volt hasonló, ahova le kellett másznom, és egy terembe jutottam, melynek mennyezetéről embervastagságú, nagy sztalagmitok függtek alá. Ebből a teremből egy másikba jutottunk, melynek falait finom sztalaktitborította, melyek nagyon hasonlítottak a gótikus építőművészet párkányzataihoz és mindenféle ízlés legérdekesebb cirádáihoz. Más helyeken viszont a sztalaktitok ismét olyan nagyok és hosszúak lettek, és oly sűrűn függtek egymás mellett, hogy veszélyt jelentett egymás elvesztése, ha eltávolodtunk volna egymástól. Ezekben a termekben olyan nagy és súlyos sztalaktitokat láttam, hogy saját súlyuk húzta le őket, s melyeket a földön fekvé találtuk. Másoknak még csak keletkezését figyeltük meg, melyek embrióknak tűntek. A legújabb keletkezett barlangokat is felkerestük, mennyezeteik és falaik csak nemrég látszottak a korábban összefüggő tömegektől elválni. Itt megfigyelhettem, miként jöttek létre ezek az

üreges és boltozatok hatalmas sziklatömbök lezuhanása által. Ezen a környéken a sztalaktitok csak röviddel ezelőtt keletkezni látszottak, mert itt fehérebbek és vékonyabbak voltak, mint máshol. Miután 3-4 órát ezekben a borzalmas hasadékokban tele kíváncsisággal körbemásztam, és a barlang végét, mely a bejáratától ebben az irányban haladt tényleg elértem; emlékeztettem vezetőmet, hogy ideje lenne visszafordulni, ami meg is történt. Nem sokáig mentünk azonban visszafelé, és reméltük, hogy ugyanazon úton, melyen befelé jöttünk, bizonyosan kitalálunk, amikor hirtelen és váratlanul ismét a barlang végén voltunk, és semmilyen más kivezető utat nem találtunk, mint amin éppen jöttünk. Vezetőm ennek ellenére kijelentette, hogy kétségtelenül a jó úton kell legyünk; én azonban felismertem ugyanazt a sziklát, amit az első alkalommal láttam, és felhívtam erre a figyelmét. Vezetőm ennek ellenére ragaszkodott véleményéhez. Végül azonban emlékeztem, hogy a barlang legvégén, melyet a mai látogatáson elértünk, nevemet a nedves, agyagos talaj egy puha helyén bevéstem, s szerencsére éppen most beleütköztünk ebbe, amitől végül vezetőm belátta tévedését, de egyúttal úgy megijedt, hogy nagy sietséggel hol egyik, hol másik utat választotta. Egy szóval, a férfit mintha villám érte volna, és nem tudta hol volt és mit csináljon. Kértem, legyen nyugodt, és a menekülésünkre gondoljon, amivel kivezet minket ismét ebből a labirintusból. Miután a faforgács-készlet, melyet fáklyák helyett magunkkal hoztunk, majdnem leégett, és elalvással fenyegetett, a többiek, akik forgácskészletünket hozták, mivel ezekkel a kovácskürtöszerű lyukon nem tudtak lemászni, fent maradtak; nem tudtunk tőlük sem segítséget, sem fényt kérni, és a távolság miatt éppúgy nem tudtuk őket odahívni sem. A falu lakosai sem tudták, hogy a barlangba mentünk, így nem kereshettek volna meg bennünket, ha meghatározott időn túl maradunk. Ebben a kritikus helyzetben mégis megijedtem; menekülésünk nagyon kétségessé vált, és a jó tanács drága. Valójában semmilyen reményünk nem lett volna a kijutásra, ha a forgács idő előtt kihuny, vagy vezetőnket a félelemtől baleset éri. De szerencsére éppen, amikor már tekintélyes időn át kerestük hiába a helyes kijáratot, és lángunk, mely addig hűségesen világított nekünk, utolsó táplálékát is felemésztette, felfedeztem egy nagy sztalaktitot, melyből az előző bemenetelnél egy darabot letörtem, mert annyira fehér volt. Elgondoltam, hogyan álltam, amikor letörtem, s ez vezetett minket a helyes útra. Miután egy darabig tovább mentünk előre, és a többieket, akik velünk jöttek, de visszamaradtak, valamennyire megközelítettük, hívtuk őket, amilyen hangosan csak lehet, hogy minket új forgáccsal vagy égő fenyőággal lássanak el, ami meg is történt, és végül abba a helyzetbe kerültünk, hogy további akadály nélkül visszatérésünket be tudtuk fejezni.

Egy ilyen teljes labirintust, amelyent ebben a barlangban a számtalan bonyolult járat néhány helyen képez, alig találunk más hasonló barlangban, és ebben a tekintetben bizonyára egyedüli műfajában. Nagy és tágas nyílások és kapuk látszanak éppoly nagy átjárókba vezetni, és még borzalmas termeket ígérve, melyeknek aztán nincs kijáratuk, miközben utunk hol alattuk, hol fölöttük haladt el, és a természet legbonyolultabb képződményei alatt, a legszebb üregeken át vezetett. Ha megkísérelnénk egy a járatokat nem ismerő embert a barlangba bevinni, és egy hónapra fénytel és élelmiszertel ellátni; meg vagyok győződve arról, hogy ezen idő alatt bizonyosan nem találna kijáratot.

Vezetőim a következőkben kocsinyomokra vagy egy szekér keréknyomaira hívták fel a figyelmemet, melyeknek szerintük itt közlekedniük kellett, amilyeneket a barlang elülső részein is megfigyeltem; mindazonáltal kételkedtem abban, hogy az alacsony bejárat miatt ide egy kocsit bejuthatott, és ezért elhatároztam, megfigyelem a keréknyomok távolságát, hogy mármint mindenütt azonos marad-e, ami tényleg igaznak bizonyult, és kétségeimet megcáfolta. Valójában nem lehetetlen, hogy valaha, amikor itt közlekedtek, a barlang bejárata előtt a talajt elhordták, s ezáltal a nyílást megmagasították, mely mostanra a bemosott és felhalmozott földtől ismét alacsonnyá és kényelmetlenné vált. Tovább tudjuk, hogy a barlang háborúk idején a környék szegény lakói számára holmijaik megőrzőhelyéül szolgált, és tényleg nem könnyen találhattak volna helyet, mely rejtekhelyként megfelelőbb lett volna.

Kezdetben azt feltételeztem, hogy minden valószínűség szerint az első vagyok nemzetemből, aki utazásán ezt a mérhetetlen barlangot meglátogatta; de Korabinsky úr az ellenkezőjéről tudósított a Lexicon von Ungarn 6. oldalán, és elmeséli annak kapcsán, amikor ennek a barlangnak csodálatraméltó kiterjedéséről és hosszáról beszél, hogy már néhány évvel ezelőtt a Londoni Királyi Társaság két tagja, akiket ide küldtek az ország érdekességeinek vizsgálatára, ezt a barlangot meglátogatták, és 3 teljes napot bentmaradtak, anélkül, hogy ez idő alatt akár végét, akár másik bejáratot találtak és felfedeztek volna.

Fordította:
Hazslinszky Tamás
1998. január